

KGAOLO YA 10**TAOLO YA MERERO YA SETŠHABA****Dikelo tše bohlokwa le metheo yeo e laolago taolo ya merero ya setšhaba**

195. (1) Taolo ya merero ya setšhaba e swanetše go laolwa ke dikelo tše bohlokwa le metheo ya temokrasi ye e betietswego ka Molaatheong go akaretšwa le metheo ye e latelago:
- Maitshwara a maleba a maemo a godimo a seprofešene a swanetše go tšwetšwapele le go diragatšwa.
  - Tirišo ya methopo ka bokgoni, tshaketšo le go šomišwa ga methopo ka maleba go swanetše go tšwetšwapele.
  - Taolo ya merero ya setšhaba e swanetše go sekamela kudu ka lehlakoreng la tlhabollo.
  - Ditirelo di swanetše go abja ka ntle le go tšea lehlakore, ntle le kgethollo, ka tekatekano le go hloka go sekamela ka go gongwe.
  - Dinyakwa tša batho di swanetše go hlakomelwa gomme Setšhaba se swanetše go hlohleletšwa go kgatha tema go hlangweng ga melawana.
  - Taolo ya merero ya setšhaba e swanetše go ba le maikarabelo.
  - Ponagatšo e swanetše go dirwa ka go fa setšhaba tshedimošo ya ka pele, ye e fihlelelwago ya maswanedi.
  - Ditiro tša taolo ye e nepagetšego ya badiredi le ya tlhabollo ya tša boiphedišo, kgodišong ya bokgoni bja batho, di swanetše go bjalwa.
  - Taolo ya merero ya setšhaba e swanetše go emela batho ba Afrika-Borwa ka bophara, le ditiro tša thwalo le tša taolo ya bahlankedi tšeo di swanetšego go thewa godimo ga bokgoni, tebano, go se kgetholle, le go nyaka go lokiša go se lekalekane ga matšatši a a fetilego go kgona go beakanyeleswa ditshekamo tša nako ye e fetilego go fihlelela kemedi ka bophara.
- (2) Metheo ye go boletšwego ka yona mo godimo e šoma go-
- taolo ya makala ka moka a mmušo;
  - ditho tša mmušo; le
  - dikgwebong tša setšhaba.

- (3) Molao wa naga o swanetše go kgonthišiša tšwetsōpele ya dikelo le metheo yeo e tšweleditšwego lenaneong la karolwana ya (1)
- (4) Go thwalwa ga palo ya batho taolong ya merero ya setšhaba go lekola maikemišetšo ga se gwa šikologwa, eupša molao wa naga o swanetše go laola dithwalo tšeo mo ditirelong tša setšhaba.
- (5) Melao ye e laolago taolo ya merero ya setšhaba e ka no fapantšha gareng ga mafapha ao a fapanego, ditaolo goba dihlongwa.
- (6) Mekgwa le mešomo ya mafapha ao a fapanego, ditaolo le dihlongwa tša tshepedišo ya merero ya setšhaba ke mabaka a maleba ao a swanetšego go šetšwa mo melaong yeo e laolago taolo ya merero ya setšhaba.

Khomišene ya Ditirelo tša Setšhaba

196. (1) Go na le Khomišene e tee ya Ditirelo tša Setšhaba ya Repabliki.
- (2) Khomišene e ikemetše ka noši, ebile e swanetše go hloka tlhao, gomme e swanetše go diriša maatla a yona le go phethagatša mešomo ya yona ka ntle le poifo, sepišša goba kgethollo kgahlegong ya go diragatša taolo ya setšhaba ye e šomago gabotse le ka bokgoni le maitshwaro a profeshene a maemo a godimo tirelong ya setšhaba. Khomišene e swanetše go laolwa ke molao wa naga.
  - (3) Ditho tše dingwe tša mmušo, ka magato a semolao le tše dingwe, di swanetše go thuša le go šireletša Khomišene go kgonthišiša go ikemela ka bonoši, go hloka tlhao, tlhompho le go šoma gabotse ga Khomišene. Ga go motho goba setho sa mmušo seo se swanetšego go tsenatsena mešomo ya Khomišene.
  - (4) Maatla le mešomo ya Khomišene ke-
    - (a) go tšwetšapele dikelo le metheo yeo e beilwego karolong ya 195, tirelong ka moka ya setšhaba;
    - (b) go nyakišiša, go hlapetša le go ela mokgatlo le taolo, le ditirišo tša badiredi, tša tirelo ya setšhaba;
    - (c) go šišinya magato a go kgonthišiša phethagatšo e kaone le ya bokgoni tirelong ya setšhaba ka moka;
    - (d) go fa ditaolo tšeo nepo ya tšona e lego go kgonthišiša gore ditshepedišo tša badiredi tše di amago go thwala, tšhutišo, ditlhatlošo le go raka di sepelelana le dikelo le metheo tše di beilwego karolong ya 195;
    - (e) go bega mabapi le ditiro le diphehagatšo tša mešomo ya yona, go akaretšwa

khwetšo efe le efe yeo e ka e dirago, le ditaetšo le keletšo yeo e ka fago, le go beakanyetša kelo go fihla moo e lego gore dikelo le metheo tše di beilwego karolong ya 195 di a latelwa;

- (f) gore ka boyona goba ka morago ga go amogela ngongorego efe goba efe-
  - (i) go nyakišiša le go ela tšhomišo ya ditiro tša bašomi le tša taolo ya setšhaba, le go bega go khuduthamaga ye e amegago le go lekgotlapeamelao;
  - (ii) go nyakišiša dingongorego tša bašomi tirelong tša setšhaba mabapi le ditiro tša semmušo goba ditlogelo, le go digela dithušo tše di swanetšego;
  - (iii) go hlokomela le go nyakišiša go latela tšhomišo ya ditshepedišo ka tirelong ya setšhaba
  - (iv) go eletša ditho tša mmušo wa setšhaba le tša profense mabapi le ditiro tša bašomi tirelong ya setšhaba, go akaretšwa le tšeo di amago go kalatšo, go thwala, tšhutišo, go raka le mabaka a mangwe a mešomo ya bašomi katirelong ya setšhaba.
- (g) go diriša goba go phethagatša maatla a tlaleletšo goba mešomo ye e beilwego ke Molao wa Palamente.

[Temana ya (g) e tlaleleditšwe ka karolo ya 3 ya Molaophetošwa wa Bobedi wa Molaotheo wa 1998.]

- (5) Khomišene e ikarabela go Seboka sa Maloko a Palamente.
- (6) Khomišene e swanetše go bega bonyane gatee ka ngwaga go ya ka karolwana ya (4)(e)-
  - (a) go Seboka sa Maloko a Palamente; le
  - (b) mabapi le ditiro tša yona ka profenseng, go lekgotlapeamelao la profense yeo.
- (7) Khomišene e na le dikomišenare tše di latelago tše 14 tšeo di beilwego ke Mopresidente:
  - (a) Dikomišenare tše hlano tše di beilwego ke Seboka sa Maloko a Palamente go ya ka karolwana ya (8)(a); le
  - (b) Komišenare e tee ka profenseng ye nngwe le ye nngwe yeo e kgethilwego ke Tonakgolo ya profense go ya ka karolwana ya (8)(b).
- (8) (a) Komišenare ye e thwetšwego go ya ka karolwana (7)(a) e swanetše go ba ye-
  - (i) digetšwego ke komiti ya Seboka sa Maloko a Palamente yeo ka tekatekano e bopilwego ke maloko a diphathi ka moka tše di emetšwego ka go Seboka sa Maloko a Palamente; le

- (ii) amogetswe ke Seboka sa Maloko a Palamente ka sephetho se se tšerwego ka thekgo ya boutu ya bontši bja maloko a yona.
- (b) Komišenare ye e kgethilwego ke Tonakgolo ya profense e swanetše go ba-
  - (i) e digetšwe ke komiti ya lekgotlapeamelao ka Moka yeo ka tekatekano e bopilwego ke maloko a diphathi ka moka tše di emetšwego ka go Seboka sa Maloko a Palamente; le
  - (ii) e amogetswe ke Seboka sa Maloko a Palamente ka sephetho se se tšerwego ka thekgo ya boutu ya bontši bja maloko a yona.
- (9) Molao wa Palamente o swanetše go laola tshepedišo ya go thwala ga dikomišenare.
- (10) Komišenare o thwalwa pakatiro ya mengwaga e mehlano, yeo e mpshafatšegago pakatiro e tee fela ya tlaleletšo, gomme e swanetše go ba mosadi goba monna yo e lego -
  - (a) moagi wa Afrika Borwa; gomme
  - (b) motho wa maswanedi wa go a itekanetšego wa tsebo ya, goba maitemogelo a, tshepedišo, taolo goba kabo ya ditirelo tša setšhaba.
- (11) Komišenare a ka tlošwa modiring wa gagwe fela-
  - (a) mabakeng a maitshwara a go se loke, go palelwa ke mošomo goba go hloka tsebo;
  - (b) ge komiti ya Seboka sa Maloko a Palamente e lemogile taba yeo goba ge e le gore komišenare e kgethilwe ke Tonakgolo ya Profense, ke komiti ya lekgotlapeamelao la profense yeo; le
  - (c) go tšea sephetho ke Seboka sa Maloko a Palamente goba lekgotlapeamelao la profense yeo, di laela ka thekgo ya boutu ya maloko a yona gore komišenare yeo e rolwe modiro.
- (12) Mopresidente o swanetše go tloša komišenare yo a amegago ge-
  - (a) komiti ya Seboka sa Maloko a Palamente se tšere sephetho sa gore komišenare yeo e rolwe modiro; goba
  - (b) tsebišo ye e ngwadilwego ke Tonakgolo ya gore lekgotlapeamelao la profense le tšere sephetho sa gore komišenare e rolwe modiro.
- (13) Dikomišenare tše di ukangwego karolwaneng ya (7)(b) di ka diriša maatla le go phethagatša mešomo ya Khomišene diprofenseng tša tšona ka ge go beilwe ke molao wa naga.

Tirelo ya Setšhaba

197. (1) Ka gare ga tshepedišo ya merero ya setšhaba go na le tirelo ya Setšhaba ya Repabliki, yeo e swanetšego go šoma le go bopša go latela molao wa naga, gomme ye e swanetšego go phethagatša ka potego merero ya semolao ya mmušo wa nako yeo.
- (2) Dipeelano le mabaka a thwalo tirelong ya setšhaba di swanetše go laolwa ke molao wa naga. Bašomedi ba swanetšwe ke diphešene tša maleba bjalo ka ge go laolwa ke molao wa naga.
- (3) Ga go na le mošomedi wa setšhaba yo a swanetšego go direlwago sepitša goba a kgethollwa fela ka gore motho yoo o thekga phathi ye itšego ya dipolitiki goba mabaka a yona.
- (4) Mebušo ya diprofense e na le maikarabelo a go kalatša, go thwala, tthatlošo, tšhutišo le go raka maloko a tirelo ya setšhaba ditaolong tša yona go ya ka tlhako ya go swana ya melao le dikelo tše di dirišwago go tirelo ya setšhaba.